

mert Dzsoni elfelejti a varázsigét, hanem azért, mert csak félig állja ki az eléje tűzött hűség próbáját. Az utolsó állomásnál elhiszi a Százarcú Boszorkának, hogy Árnika elfelejtette őt. Lázár szerint az „*icípíckét megrendült szeretet*” is elég ahhoz, hogy a szerelmeket átok sújtsa, s ez a tündérmesék szigorú rendjére emlékeztet, mint ahogyan a varázslat alóli megszabadulás módja is. A szeretet újabb próbái után ugyanis a Hétfejű Tündér – a Százarcú Boszorka ellentétpárja – jutalmazza egyforma alakkal Árnikát és Dzsonit. A történet attól lesz mégis más, mint a klasszikus tündérmesék, hogy Lázár Ervin a szeretet erejét egyenértékűvé teszi a varázslat erejével, s ezt a tapasztalatát kiterjeszti a valóságra is: „*A szeretet olyan, mint a varázslat? – Olyan. – De csak a mesében, igaz? – Nem. Nemcsak a mesében. A valóságban is olyan.*”

Egyfelől tehát nem mindegy, hogy az emberi alakban való létezéshez valaki milyen értékeket választ, másfelől azonban még a helyesen választó is csak a csoda (Hétfejű Tündér) révén válhat igazán teljessé, még akkor is, ha ezt „*nagyon-nagyon akarja*”.

A kis herceg a vadludak húzását fölhasználva indul vándorútra, s útjának végén különös dolgot eszel ki, hogy hazatérhessen. „*Nem vihetem magammal ezt a testet. Túl nehéz*” – mondja. Neki nem adatik meg a kecskebuka vetés képessége, az ő számára nincs varázspálca, varázscipellő, repülő szőnyeg, s végtelen magányossága miatt megszabadítóra, segítőtársra sem várhat. Haza akar jutni, s ehhez egy kígyó marását használja fel. „*Csak ennyi volt: egy sárga villanás a bokájánál. Egy pillanatig mozdulatlanul állt. Nem kiáltott. Szelíden dőlt el, ahogyan a fák. Még zajt sem kellett, a homok miatt.*”

Máig titok, miféle útja lehetett.

Egy biztos, a mesék vonzó vagy kevésbé vonzó létezés technikái világossá tették: semmi jel nem utal arra, hogy a keresett határt átlépve, a „*lehetséges pillanatban*” saját akaratom szerint leszek sirály, kő, virág vagy szappanbuborék...

Granasztói Szilvia

KEMÉNY HENRIK NÉPLIGETI BÁBSZÍNHÁZA

Kollázs

A bábművész

Székely György a BÁBUK, ÁRNYAK – A BÁBMŰVÉSZET TÖRTÉNETE című könyvében ezt írja:

„...Kétségtelen, hogy az európai fejlődéshez képest későn induló magyar vásári bábozás nem rendelkezett sajátos hagyományokkal. Mégis volt ereje és lendülete ahhoz, hogy fél évszázad alatt két jellegzetes, elődjétől és rokonaitól eltérő, magyar népi bábhást alakítson ki... Paprika Jancsi és Vitéz László...”

Paprika Jancsi nagy orrú, markánsan előreugró állú, kis kipödrött bajuszú, esetleg bajusztalan síhedermasz. Kosztümje: egy csúcsos-hegyes vörös süveg, hegyén csörgővel. Ruhája: vörös,

csörgő diszú, kaftánszerű kabát. Kelléke: bot, fakanál, palacsintasütő vagy bármely más, koppnást okozó verekedőszerszám. Ravasz és falánk fickó, szemtelen, tekintélyt nem ismer: durva, sokszor trágár humorú, de alapjában véve jószívú, a szegények és elnyomottak barátja, a felsőbbség (zsandár, éjjeliőr, rendőr, ördög, boszorkány, halál) könyörtelen elpáholója. Rendszeren anyjával együtt szerepel: kíséret állata egy fehér házinyúl. – Vitéz László, akinek magyar huszárruháját bohócsapka egészítette ki: nem volt szolgálalkú vagy zabálós, sőt trágár sem. Ez is későbbi keletkezésére utal...”

Kemény Henrik a legnagyobb – európai hírű – magyar bábművész, vásári mutatványos, a Kemény dinasztia utolsó tagja; még ma is játszik. Szokása szerint két-háromnaponként kimegy a Népligetbe, az egykori vurstli területére. Kis családi bábszínházát javíttatja, renoválja, Vitéz László bábuját újrafaragja. Úgy volt, hogy bábmúzeum lesz a ritka helytörténeti emlékből. Ebben a mai közönség is megcsodálhatná az egykori sikeres műsorszámokat, rekonstruált játékok képében.

Itt idéznék a Kemény család legrégebbi bábdarabjából, AZ ELÁTKOZOTT MALOMBÓL.* Ebben Vitéz László két Szellemmel és három Ördöggel vív élethalálharcot. A szövegen átsüt a speciális nyelvi játék teremtette hangulat, ám a jellegzetes vásári stílushoz tartozó virtuóz bábmozgatási technikát (trükköket), valamint Kemény Henrik tucatnyi hangváltását, egyéni hangszínét, csodálatos orgánumát csak elképzelni... hiányolni tudjuk.

AZ ELÁTKOZOTT MALOM

Írta: Kemény Henrik

Szereplők:

Vitéz László

Molnár

I. Szellem

II. Szellem

I. Ördög

II. Ördög

III. Ördög

Frici bohóc

Szín: jobboldalt vizimalom, baloldalt útszéli csárda, a háttérben erdőrészlet

MOLNÁR (*kijön a malomból*) Borzasztó, borzasztó! Ebben a malomban nem lehet tovább dolgozni, mert az ember munkáját a szellemek állandóan zavarják. Nem is megyek én vissza, inkább meghúzódok itten ebben a csárdában, amíg a helyzet meg nem változik. (*Bemegy a csárdába*)

VITÉZ LÁSZLÓ (*bal hátulról jön, vándorbot, batyu van a hátán*) Gyu, de elfáradtam, azt a kutyafáját! Én úgy elfáradtam, mint egy teherhordó számár. De nem is csoda, mert én innentől egészen idáig (*mutatja*) mindég gyalog jöttem... (*Bemegy a csárdába*)

MOLNÁR (*hangja a csárdából*) Ejnye, öcsém, gyere csak ki.

VITÉZ LÁSZLÓ (*a molnárral együtt ki*) Tessék!

MOLNÁR Mondd csak énnekem egyszer. Ki vagy te, mi vagy te, merre mégy, hova mégy, mit csinálsz?

VITÉZ LÁSZLÓ Jaj, de sokat jár neki a szája, akárcsak egy kereplő. (*Feje fölött forgatja a sétatálcáját, s a molnár fejét ütögetve kereplő hangot ad*)

* A darabot a Kemény család sok évtizeden át játszotta, és Kemény Henrik ma is játssza. Ez a már klaszikus változat az ő előadásai során rögződött.

MOLNÁR *(menekül)* Nonono... mit csinálsz?

VITÉZ LÁSZLÓ Hát én csak megyek, megyek... *(Indul)*

MOLNÁR Várj, várj egy kicsit! Mondd csak, akarnál te pénzt keresni?

VITÉZ LÁSZLÓ Áh... én már olyan bolond nem vagyok.

MOLNÁR Aztán miért?

VITÉZ LÁSZLÓ Tetszik tudni, én már olyan sokszor kerestem, de még sohasem találtam.

MOLNÁR Hát nem is úgy gondoltam, hogy lenn a földön...

VITÉZ LÁSZLÓ Hát a fák tetején?

MOLNÁR Sem a fákon, sem a földön. Hanem ide figyelj!

VITÉZ LÁSZLÓ Csupa fül vagyok. *(Küül a paravánra)*

MOLNÁR Látod azt az épületet? *(Melléje ül)*

VITÉZ LÁSZLÓ Látom.

MOLNÁR Az egy elátkozott malom.

VITÉZ LÁSZLÓ Micsoda? Egy elmászott majom?

MOLNÁR Nem elmászott majom, hanem egy elátkozott malom.

VITÉZ LÁSZLÓ No és mi van vele?

MOLNÁR Ennek a malomnak minden éjszaka, pont tizenkét órakor, kinyílik az ajtaja...

VITÉZ LÁSZLÓ *(belevág)* Hát csukja be.

MOLNÁR Figyelj rám! A szellemek járkálnak ki meg be rajta.

VITÉZ LÁSZLÓ Hát azért van az ajtó, hogy ne az ablakon mászkáljanak.

MOLNÁR De értsd meg, hogy a szellemek mászkálnak!...

I. Szellem kidugja a fejét a malom ablakán, Vitéz Lászlóra néz, Vitéz László nagyot horkant. A szellem visszahúzódik, és dörömbölni kezd belülről

VITÉZ LÁSZLÓ *(felriad, ásít)* Jaj, de rosszat álmodtam! Azt álmodtam, hogy egy kövér, alacsony, kopasz liszteszsák elkezdett kopogni. *(Rákoppant az ajtóra)* Hallod, te senki, te semmi, te nekem ne kopogjál, mert ha még egyszer kopogni mersz, én akkorát koppintok a kupádra, hogy megsántulsz. Micsoda szemtelenség, nem hagyják az embert szundikálni. Ááááááá... *(Megint lefekszik a malom ajtaja elé)*

I. Szellem fejét újra kidugja, ugyanaz a játék, mint az előbb. A kopogásra Vitéz László fölugrik

Hát ez már sok! Nem hagyják az embert szundikálni. Hallod, te senki, te semmi, te nekem ne bujkáljál odabenn, hanem gyere ki, és mutasd meg magad. Te gyáva fickó.

I. SZELLEM (mialatt László beszél, kijön a malomból; Vitéz László hirtelen megpördül, és beszalad a csárdába) Mi az, te gyáva, hát elszaladtál? Vigyázz, csak vigyázz! *(Megfordul, és visszamegy a malomba)*

VITÉZ LÁSZLÓ *(kijön a csárdából)* Mi az, te gyáva, hát elszaladtál? Csak akkor mersz kijönni, mikor nincs itthon senki? Most gyere ki, amikor itt vagyok.

Végszóra a szellem újra megjelenik

(Meglátja, és elszalad) Ujjé, már megint itt van! *(Beugrik a csárdába)*

I. SZELLEM Hát mégiscsak elszaladtál? Vigyázz, csak vigyázz, mert ha megfoglak, összetöröm a csontjaidat. *(Indul vissza a malomba)*

VITÉZ LÁSZLÓ (*kijön, és megy utána, biztatja önmagát*) Mi az, László? Csak nem félsz? Menjél csak utána.

Közben a szellem eléri a malom ajtaját, hirtelen megfordul, Vitéz László megijed, és újra elszalad

I. SZELLEM Vigyázz, csak vigyázz! (*Újra elindul a malom felé, Vitéz László utána*)

VITÉZ LÁSZLÓ Mi az, László, csak nem félsz? Te bátor ember vagy. Eredj mindig csak utána. (*Felágaskodik, és hátulról belefúj a szellem arcába, majd püfölni kezdi a botjával*)

I. SZELLEM (*felüvölt*) Mit csinálsz, mit csinálsz? (*Menekül*)

VITÉZ LÁSZLÓ (*a nyakába akasztja a kampós botját, és visszarántja*) Gyere csak vissza, majd adok én teneked! (*Újra utlegeli, a szellem beszalad a malomba*)

I. SZELLEM (*a malom ablakán kidugja a fejét*) Vigyázz, csak vigyázz, majd adok én neked.

VITÉZ LÁSZLÓ (*a nyakába akasztja a botot, s ki akarja rántani az ablakon keresztül*) Gyere csak ki, majd adok teneked! (*A szellem kiszabadítja a fejét, és eltűnik, Vitéz László kacag*)
Adtam neki, most aztán nem mer többé idejönni.

I. Szellem kiugrik az ajtón, kikapja Vitéz László kezéből a botot, és visszaugrik a malomba

(*Csodálkozva*) Ujjé, a szemtelen! Ellopta a sétapiskálómat. Most mit csináljak?... Eszembe jutott valami. Bent a csárdában a falon láttam a csapláros néninek a leánykori bái legyezőjét. Mindjárt ki is hozom. (*Bemegy a csárdába, és egy palacsintasütőt hoz ki. A malomhoz közeledik*) No, most gyere ki, gyáva fickó! (*A malom mögött elbújik*)

I. SZELLEM (*kidugja az ablakon a fejét*) Mit tettél? Mit tettél?

VITÉZ LÁSZLÓ (*odaugrik, a palacsintasütővel a fejére vág*) Te mit ettél? (*Újra elbújik*)

A bábdarabnak ez még csak az eleje; az I. Szellem után jön a II. Szellem, és ezután az I., II. és III. Ördög, egyre csúnyább, rémesebb figurák. Rafinált gonoszok. (Naiv ábrázolással.) Vitéz László végül is hihetetlen szívóssággal és ügyességgel legyőzi összes ellenségét. Kiteríti a figurákat, szó szerint. A paraván széléről lógatja le valamennyit. Hullapóznak és báb mivoltuk egybeesik.

Am Vitéz László százéves tündöklés után most hanyatlani látszik. Bajban van a bábhős, mert a cudar (gonosz) körülmények rosszabbak, mint valaha.

Mostanában Kemény Henrik egyre inkább szorongva érkezik a Népligetbe.

A közelmúltban többször betörték a kis bábszínház épületébe, értékes szerszámokat vittek el, és vandál módon megrongálták a díszleteket. (Hogy kik, azt pontosan nem lehet tudni – a rendőr nem hajlandó foglalkozni az ügygel, ki se jön a betörések színhelyére. A Népliget rémületes helyé vált. A bábszínház épület szomszédságában levő kertészet éjjeliőre éjszaka ki se meri dugni a fejét, a közelben levő híres – renoválás alatt álló – Nagyvendéglőt pedig „zsványok” lakják.)

Kemény Henrik azt mondja, hogy régen a népligeti csöcselék másmilyen volt. A csavargóknak volt szívük. Szegény nem lopta meg a szegényt.

Én azt kérdezem: lesz-e itt bábmúzeum? Vagy pedig aprózódik minden még tovább?

Kemény Henrik vajon továbbra is bőrdobban tartja csodálatos bábuit? Bábszínháza amúgy is inkább utazószínház; mostanában egyre többet hívják Nyugatra. Vitéz László olykor találkozik nemzetközi testvéreivel: az olasz Pulcinellával, az angol Punchcsal, a francia Guignollal, az orosz Petruskával, a német Kasperlével.

Odakint csodálják Kemény Henrik játékát, ünneplik.

Nálunk is megbecsulik, papíron. Benne van a bábtörténeti szemelvényekben, az oktató segédanyagokban, vizsgatétel is (bábosoknál) a vásári bábozás, és a szövegek külön kiemelik Kemény Henrik egykori játéktípusát.

Egykori? De hiszen Kemény Henrik még él, igaz, hatvanöt éves, de most is játszik. Felülmúlhatatlanul. Átlépett az időn, hiszen a vásári mutatványosok eltűntek, kiszorultak... meghaltak. Kemény Henrik viszont tovább hiszi és csinálja azt, ami mint műfaj már nem létezik. Játéka, azáltal, hogy az eredeti ligeti vurstli környezetéből ki van emelve, különleges valami: sűrítettsége hihetetlenül drámai.

Kemény Henrik bábszínházáról – hatvanadik születésnapja alkalmából, a Móra Kiadó megbízásából – gyermekkönyvet írtam. A fantasztikus (szürreális) bábokról Forgács Péter készített kiváló fotókat. A könyvterjesztőt nem érdekelte a könyv. (Időközben az érdekesség kedvéért kiegészítettem a kéziratot a bécsi Práter és a népligeti vurstli történetével. Ezalatt a Móra Kiadó részben csödbe jutott, részben átszerveződött, a kézirat szerkesztői példánya pedig nincs meg. De ez talán nem tartozik ide...)

Idéznék a könyvből.

Részlet Kemény Henrik naplójából – egy harminc évvel ezelőtti hűvösvölgyi majális napján ezt jegyezte fel:

„Mindent egyedül szerettem fel (villanyt, színpadot stb.). Ezért csak 11 órakor kezdhettünk. Benjámint, a rekkomandőr igen rossz volt, sokszor emiatt mérgeződtem. Később helyette rekkomendáltam. Külömben jó nap volt. Az előadásoknak sikerük volt.*

Műsor: Vitéz László és az Ördög, a Csodaláda, a Krokodil. Villany az erdészről. 24 előadás volt. A mikrofonnal jó volt dolgozni, nem rekedtem be, csak másnap szörnyű a fáradtság. Csak így tovább.

*Kiadások: 285 Ft fuvar
20 Ft helybér
58 Ft engedély
100 Ft zsiráf (előjátékos)
40 Ft villany
20 Ft segítő
80 Ft erdésznek raktározásért
200 Ft Bálintnak
338 Ft Benjámintnak
100 Ft rakodásért*

összesen: 1241,- Ft

Bruttó bevétel: 4288,- Ft

Nettó bevétel a kiadások levonásával: 3047,- Ft”

Mutatványos tér

A Mutatványos tér egykor a Népliget legforgalmasabb, leglátogatottabb helye volt, most pedig üres, elárvult térség – igaz, barátságos fákkal szegélyezve. Ötven-hatvan évvel ezelőtt, amikor még virágkorát élte a vurstli, körülbelül száz kis épület állt itt, ezekben éltek, laktak a mutatványosok és családtagjaik.

* A műsört beajánló személy.

A vurstliba bérletjegyet lehetett váltani, mindegyikben tízfajta szórakozás volt, ezek a következők:

Vasút a Kárpátoktól az Adriáig
 Dodgem
 Gyermekkörhinta
 Revüpalota
 Harang körhinta
 Művészszínpad
 Nagyautó körhinta
 Sínautó
 Nagylovass körhinta
 Boldogság háza
 Colosseum varieté
 The Wipp
 Lakner bácsi gyermekszínháza
 Margit néni meséje
 Bábszínház
 Paprika Jancsi
 Káposztás Zsuzsa, a nőimitátor
 Mária, a jósnő
 Tűzkirálynők
 Késdobálók

Bizony ám, a Paprika Jancsi és későbbi hasonmása, Vitéz László idővel a gyerekek kedvence lett. A piros sapkás, hegyes orrú bábu a Népligetből származik. „Szülőháza”, vagyis az a bábszínház kis épület, ahol a világra jött, ahol idősebb Kemény Henrik kifaragta, felesége pedig ruhát varrt a bábunak – ez a ház véletlenül megmaradt. A többi sajnos lebontották, illetve néhány még a háború alatt elpusztult.

Vitéz László így köszönti a gyerekeket:

„...Á, jó nyitot kívánok, alászolgálja, kezit csukálom. Szervusztok, kis pajtikák! Ide hallgassatok! Azt mondta nekem a nagymamikám: – Ide figyelj, te László! Mára nagyon szép idő van, ne lógljál mindig idehaza a nyakamon, hanem eriggy ki a Népligetbe, a jó friss levegőre... – Hát igaza van a nagymamikámnak, így aztán fogtam ezt a sámlit, és kijöttem sétáfkálni, mert nem lehet mindig odahaza lenni... Ujjé, ujjé, hát elhoztam magammal ezt a sámlit, és énekelni fogok. Jó lesz? (A gyerekek üvöltik: »Igen«)

*Ujjé, a ligetben nagyszerű,
 ujjé a ligetben jó,
 ha esik, ha puffan...*

(Megjelenik a csendőr)

Csendőr (vállán puskával, balról be a színre): Teringettét néki! Úgy hallom, ezen a tájon valami Vitéz László nevű rakoncátlan kölyök állandóan lármázik, zavarja a csöndet, és háborgatja a békés nyugalmat... hát csak kerüljön a kezem közé, majd ellátom a baját neki!...”

A Mutatványos tér 29. szám előtt sorakozott a sok-sok gyerek szüleivel, nekik szólt az előadás. Most egyedül áll ez a ház a téren. Kemény Henrik bábművész bezárt, öreg bábszínháza arra vár, hogy megszépüljön, kinyíljon, megnyithassa kapuit.

A mostani idős embereknek maradandó emléket jelentett a népligeti vurstli. Bálint Endre festőművész így ír kedves bábjáról:

„Népliget

Meg kell idéznem Vitéz Lászlót, akút mi annak idején három-négyéves korunktól Paprika Jancsinak neveztünk, szinte ugyanúgy szerettük barátját, Fricit, mint ő maga, és nem volt egyetlen apró részlete a kalandos históriának, amit ne ismertünk volna »kivülről«, és mégis éveken keresztül mindennap a népligeti programom első állomása Vitéz László bódéja volt. A mutatványos előtt néhány sor lóca sorakozott, hogy a »fizetőképes« közönség leülhessen. A kis terecskét foghíjas léckerítés vette körül, azon belül a Néni tényezőzott, igen rossz néven vette, ha elszalad valaki, akihez odaérkezett tényerostul. Vitéz László svábos akcentussal beszélt, mint mai papája, Kemény Henrik, azaz Heni, aki halálpontosan ugyanazt a szöveget mondja, amit gyermekkoromban már kivülről tudtam, nem úgy, mint az »egyszeregyet«, mert azt a mai napig sem tudom. Akkoriban minden vágyam az volt, hogy egyszer kézbe vehessem Vitéz Lászlót és bábutársait: a kísértetet, a halált, a molnárt, a kocsmárost, Fricit és az ördögöt...»

Az Ördög csúnya, félelmetes – le kell őt győzni.

Ez az „ördögverés” a vándor bábjátékos legfőbb hivatása.

„Jó, hogy olyan régiek, barátságosak Kemény Henrik bábjai... Szépek... Habár furcsák is” – mondják ma a gyerekek. És persze azt is hallom tőlük, hogy az Ördög csúnya, félelmetes.

De hát milyen legyen?

A bábjátékos, amikor vándorútjára elindul, ládájába beteszi a bábokat; a jókat és a rosszakat...

A játék Vitéz Lászlóról és az Ördög küzdelméről szól, amelyben nem a verekedés, a csíhi-puhi a legfontosabb (amint ezt sokan hiszik), hanem a bátorság, a leleményesség, a furfangosság, szellemesség és nem utolsósorban a szépség... a bábok, a díszlet, a kellékek naiv stílusa, gyönyörűsége. Most magáról az ősi hivatásról, annak lényegéről (amit *pokoljárásnak* is lehetne nevezni, nem véletlenül volt ez egy régi bábdarab címe) és magáról Kemény Henrikről kéne mondanom valamit.

Kemény Henrik hatalmas hangú, apró termetű ember, a vásári mutatványos báb-hagyomány egyetlen, utolsó őrzője. Vándorol. Bábozik hétről hétre, napról napra. Hétköznapokon is, de vasárnap, ünnepnapokon még gyakrabban játszik. Fáradhatatlan. Előadások előtt és után fúr-farag, tisztogatja, javítgatja bábjait. Időnként újakat készít, testüket fából faragja. A bábok ruháit általában a vándorbábosok feleségei varrták; Kemény Henrik nőtlen. Nagyon sokat segített munkájában édesanyja, aki igen idős korában, nemrégiben halt meg.

Utazásaira, vidéki szerepléseire gyakran elkíséri Kemény Henriket öccse, Mátyás, akinek ugyan már nem ez a fő foglalkozása, de szabad idejében mégis hű maradt az ősi bábos hivatáshoz.

Miért ősi? Mióta gyakorolja és kitől kapta örökségbe a bábos hagyományt Kemény Henrik? Édesapjától, aki ezt szintén az apjától, a nagyapától tanulta. Apáról fiúra szállt régen ez a kihalófélben levő mesterség, a vásári mutatványos bábozás.

Pedig most is vannak vásárok, és szokás az is, hogy régi szakmákat, mesterségeket bemutatnak, régi vásári színdarabokat újítanak fel. De vajon miért nem látunk ma vándorbábosokat, akik a hagyományos vásári bábjátékosokat, a régi színdarabokat adják elő? Miért csak Kemény Henrik őrzi ezeket a mesterségeket?

Különös, meglehetősen magányos, főként egy, néha kétszemélyes játék ez, amelyhez hallatlanul nagy kitartás és sokrétű művészi képesség szükséges. És még valami: nagy hit. A bábos hisz abban, hogy játékának értelme van, játékára szükség van. Szinte mindenről le kell mondania ahhoz, hogy éjjel-nappal ezzel a foglalkozással törődjön, ennek a hivatásnak éljen. Örökös vándorlás. Azonkívül, hogy fárasztó, bizonytalansá-

gokkal is jár, folytonos izgalommal. De szereti is munkáját a bábos, ez élte. Az áldozat, amit hoz, nemcsak az emberekért van, hanem egyben a bábjátékos öröme. Talán azért van oly kevés vándorbábos, mert kevesen vállalják a vele járó magányt, és kevesen veszik azt a fáradságot, hogy önmaguk erőfeszítését, tehetségét becsüljék. Egyedül önmagára utalva játszik a vándorbábos. Régen összetarhattak a céhekben, találkozhattak a vásárokon, vurstliban. Mostanában magányos farkasként fedezhetők csak fel. (Európában egy páran ha vannak.)

Kemény Henrik körülbelül hatvan éve bábzik, hiszen már négy-öt éves korában feladogatta előadás alatt édesapja kezébe a bábokat, és kilencéves korában már önálló főszerepeket játszott a bábdarabokban. Persze emiatt baja támadt az iskolában, észrevették, hogy óra alatt a színdarab szövegét tanulja... A gyerekek bizonyára irigyelték őt azért, hogy a Népligetben, a vurstliban, kis bábszínházban él, ő pedig valószínűleg a többi gyereket irigyelte, akik, mialatt ő dolgozik, játszhatnak.

Kemény Henriket a jövőre nézve élte valami. Reménykedik, bizakodik. Hátha megnyílik, hátha kinyitja kapuit az a bábszínház, amelyet még édesapja épített, és amelyet az ötvenes években, az „államosításkor” bezártak. (Fejszével verték szét a régi vurstlit – ám Kemény Henrik szerencsére bőröndökbe zárta és megmentette bábjait.)

Mi most közelítsük meg a bezárt kis bábszínházat, tekintsünk be a falak mögé! Színpalak, díszletek, bútorok, szerszámok találhatóak itt. Kérjük meg a Holland lányt, hogy vigyen el minket egy képzeletbeli utazásra!

Hová visz minket a Holland lány – a léghajóval?...

Megnyílik a régi színpad, széthúzzák a függönyt.

Ránk mosolyog a Holland lány, Kemény Henrik bábszínházának egyik legrégebbi figurája. Főként van a fején, kezét csípőre teszi. Hatalmas, bő, ráncos szoknyát visel, lábán facipő. Olyan bő ez a szoknya. Különös. Alul kerek, gömbölyű... ahogy nézi az ember, egyszer csak megmozdul a lány szoknyája, emelkedni kezd. Zsinórok húzzák. Ahogyan a szoknya felfelé repül, a lány is elmozdul, majd eltűnik. Elrepül? De mintha mi is emelkedni kezdenénk. Nem varázslat, hiszen egy léghajón ülünk... csoda történt. Pontosabban átváltozás. A Holland lányból Léghajó lett. Az ilyen figurát átváltozós bábnak nevezik („marionette à transformer”). Szállunk tovább, aztán lefelé ereszkedünk. Kinyílik a ház ajtaja, széthúzzák a függönyt, a színpadra érkeztünk. Egyenként feléled, megmozdul valamennyi régi bábu, életre kelnek a Kemény család bábszínházának különös figurái:

Szétváló bohóc

Érőművész

Zsonglőr

Kínai táncos

Bunkó Bandi

Arany János

Konferanszié

Halál...

Ez utóbbinak – a csontvázként megjelenő figurának, a Halálnak, több társa (lásd szellemek, ördögök) bővíti a rémalakok repertoárját, szemben a lírai megjelenésű (például cirkuszi) bábokkal. A vurstli sajátos képi világához mindkettő hozzátartozik: a – kihívóan – nagyon szép és a borzasztó.

A vásári mutatóványosok játékában gyakran jelenik meg a rémdráma; a képmutatók történeti – tele szerelmi csalódással, gyilkossággal és szörnyűségekkel – a krimik

őse. Ám Vitéz László mesehős marad, aki mindig felülkerekedik a borzalmakon. Talán a mese igazsága éltei Kemény Henriket, igazolja híveinek rajongását, a művészi játék pedig elbűvöli és szórakoztatja a nézőt. A produktum a rekonstrukciós játék hitelességével és avíttóságával együtt meghökkentő.

Orbán Ottó

HALÁLDAL

Mottó: Heine? Ej, ne...

Az ész megalkuvó, mindenre bólint végül,
bár közben vicsorog vadul.
A képzelet nem az; ő sose békül.
Álmunkban lázad és vidul,

míg újraél mindent, voltat és sose voltat,
minden nőnkkel egy orgiát,
hol sikoltva élveznek, nyalakodnak,
s álló tagunk tavaszi ág.

Ő sötét szárnytollak, suhogjatok az égben!
Magasan korozz, vad madár!
Hajnalra úgyis jeges verítékben
virrad meg gyógyszer, bot, halál.

KÖLTŐ A SÍRIG

N. N. temetésére indulok sötét öltönyben, nyakkendősen. Az égbolton hullámszerűen kezd egy felhő, elfog a rosszullet, dől rólam a víz, ázott agyagemberként tántorgok az ágyig...

S közben a hang, mint lakklemezé, sercegve a hangrogzítás őskorából: „Így odamenni? Sápadt arccal vonni magamra a közönség figyelmét? EZ MÉGIS AZ Ő TEMETÉSE!”